

Jest nemalá čest dům, čeládku a dítky spravovati

Předsekulární domácnost a její řád

Akademické konferenční centrum,
Praha 1, Husova 4a, 18. listopadu 2025

Workshop je součástí programu
Strategie AV21 *Epicentra civilizace - Inteligentní domácnosti,
technologie a společnost*, podpořeného dotací
Akademie věd ČR, jejímž příjemcem je
Filosofický ústav AV ČR, v. v. i.

Pořádá oddělení pro kmenologii
a intelektuální dějiny raného novověku

1. blok.

Moderuje Pavel Blažek

9:30–10:00

Storchová, Lucie

„Učenecká domácnost“ v českých zemích po roce 1600: normativní představy, diskuse a praxe

Ve svém příspěvku chci otevřít v českém bádání poněkud opomíjenou problematiku „učenecké domácnosti“ v předbělohorském období. Tento koncept vzniknul v německých zemích krátce již během 20. let šestnáctého století, kdy se přední představitelé reformace zřekli celibátu a uzavřeli manželství. Zahraniční výzkumy posledních dvou desetiletí poukazují na to, že se jednalo o radikální změnu s řadou dopadů. V návaznosti na tyto snátky, kterým se dostalo velké mediální pozornosti, se rozvinula diskuse o tom, jak má vypadat domácnost luteránského faráře a později i ženatého protestantského učenice (např. profesora na univerzitě ve Wittenberku). Jak měla podle nich učenecká domácnost vypadat a fungovat, jaký měly být její náboženské, sociální a ekonomické aktivity? Jaké byly její ideologické a mocenské aspekty? Jaké panovaly představy o harmonizaci profesního a rodinného života učenců? Kromě těchto otázek se ve svém příspěvku představím také pozdní ozvuky těchto diskusí v českém prostředí, které zesílily obzvláště v souvislosti s plánovanou reformou pražské univerzity v roce 1610.

10:00–10:30

Havelka Tomáš

Disciplínace rodiny v raném novověku na příkladu porovnání preskriptivních textů katolické a protestantské církve 17. a 18. století

Příspěvek se zaměří na obraz domácnosti v Čechách a Polsku v 17. a 18. století z pohledu morálně popisných a normativních textů, zejména náboženských homiletických sbírek a jednotlivých

kázání věnovaných domácnosti nebo rodině, jakož i katechetických a etických příruček, zejména dvou preskriptivních textů stejného jména, totiž Kazatele domovního bratrského biskupa Matouše Konečného a Kazatele domovního katolického kazatele Valentina Bernarda Jestřábského. V katolickém prostoru půjde dále o homiletické a katechetické texty, v protestantském kontextu půjde zejména o preskriptivní texty exilové Jednoty bratrské. Zaměřím se na pohledy na to, jak by měla podle zkoumaných zdrojů vypadat ideální domácnost a jak kriticky reagují na skutečnou situaci, přičemž porovná přístupy v obou zemích a obou konfesijních skupinách.

10:30–11:00

Klaudia Koczur-Lejk (online)

Disciplína jako nástroj normativismu. Pojetí hříchu a trestu v polskojazyčných textech Jednoty ze 16. a 17. století

Příspěvek se zaměřuje na problematiku uplatňování kázně jako nástroje formování etického a společenského řádu v myšlení a praxi Jednoty bratrské, se zvláštním zřetelem na to, jak se tyto otázky promítaly do polskojazyčných textů 16. a 17. století. Pozornost bude věnována napětí mezi normativními požadavky disciplinárního charakteru a idealizovaným mravním vzorem, formulovaným v instrukcích, napomenutích a předpisech komunitního života, a skutečným obrazem morální kondice duchovenstva i laických členů společenství. Prameny totiž ukazují, že ne všichni členové Jednoty naplňovali postulované ideály a že přísná pravidla života ne vždy účinně bránila přestupkům a podlehnutí zakázaným pokušením. Cílem příspěvku je proto nejen rekonstrukce představ o hříchu, provinění a odpovídajícím trestu v rámci Jednoty bratrské, ale rovněž analýza míry jejich praktického uplatňování a způsobů přizpůsobování disciplinárních norem konkrétním sociálním kontextům a vztahům uvnitř společenství.

11:15–11:30 přestávka na kávu

2. blok.

Moderuje Dana Dvořáčková-Malá

11:30–12:00

Martin Šorm

Možnosti chaosu. Kritika a problémy domácích pořádků v próze 15. století

Jedním z užitků čtení historické fikce je poznání možností, jimž byla historická společnost do nějaké míry otevřená, a témat, jež byla kladena k reflexi. V komentáři k několika příkladům ze staročeské narativní prózy (např. Alexander, Grizelda, O Apolónovi...) představím formálně i obsahově destabilizující texty, které mohou kriticky dynamizovat historiografický diskurz o budování řádu v předmoderní nebo předsekulární domácnosti.

12:00–12:30

Matěj Kaftan

Postavení členů řemeslnických domácností v českých královských městech v období středověku

Příspěvek se zaměřuje na postavení řemeslnických mistrů, tovaryšů, učňů a žen v cechovních organizacích českých měst ve středověku. Sleduje proměnu norem, které měly vliv na chod řemeslnických domácností a cechovních dílen. Zvláštní důraz je kladen na genderové nerovnosti, postavení tovaryšů a učňů a proměny vztahů, zvláště pak v 15. století. S nástupem jagellonské dynastie a prosazováním městského stavu v domácí politice dochází k proměně cechovních artikulí – funkce cechů se rozšiřuje o kontrolu nad morálkou, přičemž náboženský aspekt je s nástupem české reformace dále zesílen. Spolu s novou funkcí cechů dochází i k proměně postavení jednotlivých členů cechu: práva tovaryšů, žen a učňů jsou postupně omezována, zatímco role mistrů je posilována, stejně jako jejich pravomoci. Příspěvek představuje nejen proměnu norem, ale pokouší se postihnout i tehdejší sociální praxi.

12:30–13:45 oběd

3. blok

Moderuje Tomáš Havelka

13:45–14:15

Doležalová Eva

Farářova domácnost - faráři a jejich blízcí v pramenech církevní správy pražské diecéze předhusitské doby.

Cílem příspěvku je rekonstrukce obvyklého chodu domácností duchovních v pražské diecézi doby předhusitské zejména s ohledem na osoby, které farářovu domácnost sdíleli a měli k jeho osobě blízký vztah. V zorném poli jsou tak především ženy (příbuzné i konkubíny), děti, jejichž otce mohl být duchovní a další osoby, které o domácnost pečovali. Vedle toho je součástí analýzy také farnost jako celek, vzájemné vztahy mezi farářem a jeho domácností a farníky, tolerance či intolerance nestandardních vztahů a vzájemná spolupráce či konflikty. Dokumentováno bude zejména na pramenech církevní správy – vizitačním protokolu, soudních aktech a dalším diplomatickým materiálu.

14:15–14:45

Sládek, Miloš

Fary a farní hospodářství v Čechách na začátku 18. století

Příspěvek vychází z duchovních tabel vzniklých v letech 1713–1715 pro berní účely. Dnes jsou uloženy jednak u jednotlivých velkostatků ve fondu Tereziánský katastr, jednak v Archivu pražského arcibiskupství, zde svázané po jednotlivých vikariátech, tedy mají podobu druhotně vzniklé knihy. Pro práci byla zvolena forma široce koncipované sondy (osm vikariátů sledováno detailně a další čtyři rámcově pro srovnání). Příspěvek se zaměřuje na celkovou podobu farních hospodářství (roubené a zděné stavby, počty pokojů ve vlastní faře, čeledník, hospodářské budovy, zahrádky, fary na zámcích a radnicích) i na stížnosti farářů na nedobrý stav budov. Důraz je v práci kladen i na počty chovaných hospodářských zvířat, na množství luk a obdělávaných polností, na farní lesy, ale i na dobové krádeže z farních pozemků a z kostelů. Stručně je pojednána otázka

letníků, církevních desátků a štolových poplatků, ale i výdajů faráře na chod fary, kostela apod.

14:45–15:15

Slováková, Věra

Děti a mladí lidé ve světle právních norem 18. století

Poslední třetina 18. století byla dobou velkých právních reforem, které měly zásadně ovlivnit životy jednotlivců. V tomto příspěvku se budu věnovat proměnám zasahujícím do života poddaných dětí a mladých lidí. Prvním zásadním milníkem bylo zavedení povinného vzdělávání v roce 1774, dále pak zavedení vojenské konskripce v roce 1781 a úprava dědického práva z roku 1787, kdy měl místo nejmladšího syna dědit syn nejstarší. V neposlední řadě došlo také ke změně v podobě zrušení člověčenství v roce 1781. Cílem prezentace bude ukázat, do jaké míry tyto události ovlivnily životy mladých lidí na panství Slavkov u Brna, konkrétně ve městě Slavkov a vesnici Křenovice.

15:15–15:30 přestávka na kávu

4. blok

Moderuje Eva Doležalová

15:30–16:00

Blažek, Pavel

Slunce, měsíc a hvězdy: Symbolika nebeských těles v pozdně středověké a raně novověké naučné literatuře a kázáních pro rodinu a domácnost

Příspěvek se bude zabývat využitím obrazu slunce, měsíce a hvězd jako symbolů a metafor pro manžela, manželku a děti v pozdně středověkých a raně novověkých naučných pojednáních a kázáních pro domácnost a její členy.

16:00–16:30

Hunčovská, Barbora

Kočky v (před)moderních evropských domácnostech a jejich vizuální reprezentace

Príspevek se bude věnovat materiální i symbolické přítomnosti koček v evropských domácnostech v období od středověku do počátku 19. století a také vizuálním reprezentacím koček v domácnosti ve výtvarných dílech. Spolu s tím se pokusím poukázat na provázané, ač ne vždy jednoznačné, spojení koček a představ domu, domova a domesticity. Sledovat budu způsoby, jimiž byla prostřednictvím koček konstruována představa domesticity, z opačné perspektivy pak, jak přítomnost v domě proměňovala a ovlivňovala vnímání koček. Jako jedno z nejdůležitějších užitkových zvířat byly kočky po celé sledované období přítomny v naprosté většině evropských domácností. I samo zařízení domů bylo někdy přizpůsobeno přítomnosti koček – středověké a novověké kuchyně byly vybaveny trámy, na něž se zavěšovaly potraviny z kočičího dosahu. Z řady praktických i symbolických důvodů bylo ve středověku a raném novověku považováno za žádoucí, aby kočka zůstávala výhradně uvnitř domu a nevycházela ven. Majitelé se proto uchylovali k nejrůznějším opatřením, která měla kočku v domě udržet – oblíbené bylo stříhání uší, lámání ocasu či sežehnutí kožichu, případně potírání kočičích tlapek máslem. Príspevek se bude věnovat nejen analýze těchto dobových zvyků spojených s přítomností koček v domácnostech, ale i širšímu kontextu dobových představ o povaze koček a jejich místě v lidské společnosti. Směřuje též k problematizaci představ o výhradně negativním a démonickém vnímání koček v předmoderní době poukazem na řadu ochranných rituálních funkcí koček spojených v dobovém magickém myšlení s domem a domovem. V lidské představivosti, narativních pramenech a umělecké tvorbě kočky vystupovaly nejen jako předvoj ďábla, ale také jako ochránkyně domova a ztělesnění rodinného blaha.

16:30–17:00 Zakončení, plenární diskuse

